

İSLAMDA SOSYAL SERMAYE VE SOSYAL DAYANIŞMA

ADYÜ İİBF
2020 BAHAR

AKİF'İN MISRALARI

O yüce Peygamber'in ümmetine olan bu düşkünlüğünü bütün hücrelerinde hisseden Akif, Müslümanların sıkıntıya düştüğü bir zamanda:

*Hiç sıkılmaz mısınız Hz. Peygamber'den
Ki uzaklardaki bir mümini incitse diken,
Kalb-i pakında duyarmış o musibetten acı
Sizden elbette olur rûh-i Nebî davacı.
dizeleri ile ifade etmişti.*

SOSYAL SERMAYE VE DAYANIŞMA

- Dinimizde bir yandan maddi anlamda zekat, sadaka, vakıf, keffaretler gibi çeœitli yollarla toplumun ihtiyaç içindeki fertlerine ulaœılırken öte yandan dayanıœmaya verilen önem, din kardeœliđi vurgusu, başkasını kendine tercih etme, paylaœma, sıla-ı rahim, komœu hakkı, topluma hizmet gibi **sosyal dokuyu güçlendiren ibadetler** etkin bir gelir dağılımına ulaœmak için gerekli altyapıyı hazırlamaktadır. Böylece kalkınma için önemli unsurlardan biri olan sosyal sermayenin geliœmesine doğrudan katkıda bulunulur.

SOSYAL SERMAYE VE DAYANIŞMA

- Kalkınmanın farklı boyutlarında sadece devlet kanalıyla yol alınmasının güçlüğü ortadadır. Bu noktada, sağlam bir toplumsal yapı, karşılıklı güven ve sıkı ilişkilere dayanan güçlü bir sosyal sermaye ve diğer informel kanalların kalkınma hedeflerine ulaşmada oynayacağı rol önem kazanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kalkınma sürecinin tüm boyutlarıyla başarıya ulaşması, ancak ve ancak bu alanda **toplumun kolektif gayretine** bağlıdır. Nitekim kalkınma alanında son dönemde yapılan araştırmalar toplumsal bütünlüğün ve huzurun kalkınma sürecindeki rolüne dikkat çekmektedirler. Bu ise ancak, vakıf kurumlarından hasta ziyaretine, sıla-i rahimden dar gelirlilere yardımlara uzanan geniş çapta bir kardeşlik duygusunun toplumda kök salmasına bağlıdır.

SOSYAL SERMAYE VE DAYANIŞMA

- Fakirliğin tüm boyutlarıyla ortadan kaldırılması ancak toplumun fakir kesimlerine **en etkili, sürekli ve kapsamlı** biçimde erişime bağlıdır. Bunun için bu insanlarla yakın ilişki içerisinde olmak, gerçek ihtiyaç sahiplerini doğru tespit edebilmek büyük önem arz etmektedir. İşte bu ihtiyaç tespiti, erişim ve yardım ulaştırmanın en etkili yolu tabi ki bu insanları tanıyan komşuları, akrabaları gibi onlarla yakın ilişki içerisinde olan insanların bu konuda üstlerine düşenleri kardeşlik ve mesuliyet hisleriyle en iyi şekilde yerine getirmeleri olacaktır

Social network and public projects

Social trust, honesty and reliability

moral standards and human values

EQUALITY

TRUST

FAIRNESS

SOSYAL SERMAYE

- Sosyal sermaye, “kişi ve kurumlar arası güvene dayalı ilişkilerin, ekonomik etkinliğe ve üretime yansıması” olarak tarif edilmektedir. Bkz. Mehmet Karagöl v.dğr., “Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Bahar 2005, s. 39.

BÜYÜMENİN TEMEL BELİRLEYİCİLERİ

- “Kültürün büyümeyi etkilemesinin dördüncü yolu güvendir. Her iktisadi işlem aslında bir güvene dayanır. Bir işçi bir firmada aybaşında maaşını alacağına güvenerek çalışır veya bir firma diğer firmaya bedelinin vadesinde ödeneceğine güvenerek mal satar. Bu bağlamda güven unsurunun güçlü olmadığı kültürlerde, iktisadi faaliyetler ve buna bağlı olarak fert başına hasıla daha düşük olur.”
Ünsal, Erdal, İktisada Giriş, İmaj Yayınevi, Ankara, 2011 s. 504

SOSYAL SERMAYE

- Güven, ekonomik ilişkilerin güçlü ve sürdürülebilir olmasına katkı sağladığı gibi karşı tarafta olan kaynak ve potansiyellerin âtıl kalmayarak harekete geçmelerine ve ekonomiye dahil olmalarına imkan vermektedir. Güven seviyesi yükseldikçe sözleşmelerin yapılması kolaylaşarak ekonomik ilişkiler daha da hızlanmakta ve çeşitlenmektedir. Kunduracı, Nevzat Fırat, “*İslam Medeniyetinin Oluşumunda Sosyal Sermaye*”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012 Sayı 33, ss. 191-226

SOSYAL SERMAYE

- “Bir toplumun kalkınabilmesi, sahip olduğu maddi, beşeri, toplumsal kaynak ve potansiyelleri en verimli biçimde kullanabilmesi ile mümkündür. Bunun için de, toplumdaki bireylerin, kurumların, grupların toplumsal ilişki ağları içerisinde karşılıklı etkileşim ve işbirliği halinde çalışmaları gerekmektedir. Toplumsal yaşam içerisinde bu ilişki ve etkileşim ne denli güçlü ve verimli olursa, sonuçları da o ölçüde büyük olacaktır. Sosyal sermayenin zayıf olması, toplumsal yaşamın, sosyal ilişkilerin, ağların, kurumlar ve bunlar arası etkileşimin, ekonomik ve toplumsal gelişimin yetersiz kalmasına, sosyo-ekonomik potansiyellerin atıl kalmasına, orta ve uzun vadede ise körelmesine ve gerilemesine yol açmaktadır.” Kunduracı, *agm*, s. 198-199

GÜVEN-EKONOMİ İLİŞKİSİ

- İşlemlerin güven esası üzerine değil de güvensizlik üzerine kurulması Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ciddi bir fon sıkıntısına yol açmaktadır. Gittikçe yaygınlaşan her güven bunalımı, daha çok masraf, kırtasiye, polis gücü, mahkeme salonlarında boşa geçen vakit ve mahkeme harcamaları demektir. Hatırı sayılır bir oran oluşturan söz konusu **maliyetler**, en sonunda toplumdaki güven duygusunun parçalanmasının getirdiği **dolaysız bir vergi** haline dönüşmektedir.
- Kurt, Abdurrahman, **Sosyal Güven ve Din**, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2000, cilt: IX, sayı: 9, s. 277-290. s.287

GÜVEN-EKONOMİ İLİŞKİSİ

Bir işletmede birlikte çalışmak zorunda olan insanlar birbirlerine güveniyorlarsa, şüphesiz, o işi yürütmenin maliyeti daha az olur. Yüksek güven duygusu çok çeşitli kapsamdaki sosyal ilişki türlerinin belirmesine izin vereceği için böyle bir toplum yenilikler getirmede daha başarılı olacaktır. Bunun tersine birbirine güvenmeyen insanlar, en nihayetinde kendilerini yalnızca müzakereye, anlaşmaya ve dava etmeye iten bir formel kurallar sistemi altında birbirleriyle işbirliği yapabildikleri bir toplumda bulacaklardır. Toplumdaki güvenin yerini alan bu yasal aygıt, kaçınılmaz bir şekilde "işlem maliyetini" de beraberinde getirecektir. Diğer bir deyişle toplumdaki yaygın güvensizlik, tüm iktisadi faaliyetlere bir tür vergi olarak eklenir. Tabii ki bu tür vergiyi, yüksek güven duygusuna sahip toplumlar hiçbir zaman ödemek zorunda kalmayacaktır.

Fukuyama, age, s. 38-39'dan naklen Kurt, agm. s. 288

GÜVEN-EKONOMİ İLİŞKİSİ

- Resmi sözleşme ve ticari yasaların, sağlıklı bir ekonomik ilişkinin ortaya çıkışı için gerekli ön şartlar olduğuna hiç kimsenin itirazı yoktur. Kuran-ı Kerim de süreli ticari anlaşmaların hem de iki şahit huzurunda mutlaka kayda geçirilmesini ısrarla talep etmektedir. Bu, herhangi bir zaafiyet ya da anlaşmazlık durumunda işlemlerin, belgelendirilmesi açısından gereklidir. En gelişmiş güven duygusu ya da ahlaki yükümlülüklerin, bunların yerini alabileceği ileri sürülemez. Ama bu tip yasal kurumlarla birlikte, ekonomik ilişkilerin ek bir koşulu olarak, yüksek düzeyde güvenin varlığı ekonomik etkinliği artırır.
- Kurt, agm. s. 288

GÜVEN:SOSYAL ERDEMLER VE REFAHIN YARATILMASI, FUKUYAMA

- *TRUST: THE SOCIAL VIRTUES AND THE CREATION OF PROSPERITY* by Francis Fukuyama
- this ambitious and provocative study attempts to return culture and the fabric of society back to the heart of our understanding of economic success and failure. Fukuyama argues that prosperous countries tend to be those where business relations between people can be conducted informally and flexibly on the basis of trust, such as Germany, Japan, and (perhaps surprisingly) the United States.
- "İnsanların ortak amaçları için gruplar ya da organizasyonlar halinde bir arada çalışabilme yeteneği"ni ifade eden sosyal sermaye, büyük ölçüde bireylerin birbirlerine olan güvenleri üzerinde şekillenmektedir.

DÜNYA DEĞERLER ARAŞTIRMASI

- <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>
- Farklı ülkelerde yaşayan bireylerin ve genel olarak halkların değerlerini ve inançlarını saptamaya çalışan ve 1981 yılından beri yaklaşık olarak 100 ülkede düzenli olarak yapılan dünyanın en kapsamlı sosyal araştırma projesi olan Dünya Değerler Araştırması (*World Values Survey*) kapsamında, her sene ve 5 senelik zaman dilimleri boyunca, bir ülkede yaşayan insanların değer yargıları, inançları ve “öteki” olarak kabul edilen farklı sosyal gruplara ve kişilere yönelik yaklaşımları ölçülmekte ve bu sayede o toplumdaki hoşgörü ve demokrasi düzeyi saptanmaya çalışılmaktadır.

DÜNYA DEĞERLER ARAŞTIRMASI

- Türkiye, insanların birbirine en az güvenebildikleri ülkelerden biri. 22 yıldır bu durumda bir değişiklik gözlenmiyor.
- Türkiye toplumunun insanlara güveni de oldukça düşüktür. Halkın yalnızca 11,6'sı çoğu insana güvenilebileceğini düşünürken, yüzde 82,9'luk büyük çoğunluk, diğer insanlarla etkileşime geçerken çok dikkatli olunması gerektiğini düşünmektedir.
- Türkiye'de insanların yaklaşık onda biri genelde insanlara güvenebileceğini söylerken, İskandinav ülkelerinde bu oran yüzde 60'lara yaklaşıyor.

TÜRKİYE GÜVEN KONUSUNDA 59 ÜLKE ARASINDA 44. SIRADA

Turkey 2012(N=1605)

Sizce genelde insanların çoğunluğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla bir ilişki kurarken veya iş yaparken çok dikkatli olmak mı gerekir?

	TOTAL	Sex		Age		
		Male	Female	Up to 29	30-49	50 and more
Most people can be trusted	11.6	14.1	9.1	13.7	9.9	12.3
Need to be very careful	82.9	79.4	86.5	80.5	85.5	80.9
No answer	2.1	2.4	1.7	1.6	1.7	3.3
Don't know	3.4	4.1	2.6	4.2	2.8	3.4
(N)	(1,605)	(814)	(791)	(450)	(735)	(420)

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

- Kapitalizmin gelişmesiyle iyice zayıflayan toplumsal bilincin yükselmesinin gereğini farkedenden Batı dünyası, geçen yüzyılda ortaya çıkan “Kurumsal sosyal sorumluluk” (Corporate social responsibility) ve “Topluma hizmet uygulamaları” (Community service) ile toplumdaki bu boşluğu doldurma yönünde önemli bir adım atmıştır. Kısaca, “Kurumsal sosyal sorumluluk” ile özel sektörün tamamen kâr güdümünde olmayarak çeşitli sosyal projeler ile aynı zamanda içinde yaşadığı ve sayesinde para kazandığı topluma faydalı projeler ile geri dönüş yapmasını hedeflemektedir.

TOPLUMA HİZMET UYGULAMALARI

- “Topluma hizmet uygulamaları” ise lise öğrencilerinden, hapis hane de ki mahkumlara kadar çeşitli grupların çok farklı projeler kapsamında topluma faydalı olmaya yönelik aktivitelerde bulunmalarıdır. Örneğin, çevre temizliği, yaşlılara yardım, hastalara yardım, çocuklara gönüllü ders verme gibi pek çok sosyal konuda aktiviteler düzenlenerek toplumsal bilincin yükseltilmesi hedeflenmektedir. Ülkemizde de bu uygulamalar son dönemlerde üniversiteler ve çeşitli özel sektör kuruluşları bünyesinde başlamış olup giderek yaygınlaşmaktadır.

HADİSLERDE SOSYAL SERMAYE- KALKINMA

- “*Sıla-i rahim, güzel ahlak ve iyi (arkadaşlık ve komşuluk) ilişkileri ülkeleri imar eder ve ömrü uzatır.*” Mezkûr hadiste toplumsal güven ve güçlü ilişkilere dayanan sosyal sermayenin bir ülkenin kalkınmasına yapacağı katkıya bir işaret vardır. Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, XLII, 153.
- Yine “*Yalan yemin, ülkeleri her şeyden yoksun bırakır.*” şeklindeki rivayet sözleşmelerin güvencesi-kalkınma ilişkisine dikkat çeken günümüz kalkınma anlayışını veciz biçimde ifade etmektedir. Beyhakî, *es-Sunenu'l-Kubrâ*, X, 63.

DÜRÜSTLÜK EMANET GÜVEN İLE İLGİLİ HADİSLER

WE EXPERIENCE

JOY

WHEN WE
LEARN TO

TRUST

EMANET (GÜVENİLİRLİK)-İMAN İLİŞKİSİ; MÜMINİN YALAN SÖYLEYEMEYECEĞİ

- Emaneti (güvenilirliği) olmayanın imanı yoktur; ahde vefa göstermeyen ise dini yoktur.
Müsned, Ahmed b. Hanbel
- Yalan imanı uzaklaştırır. Beyhaki
- Müminde her huy bulunabilir, ama yalan ve hıyanet bulunamaz.
Beyhaki, Bezzar

EMANET (GÜVENİLİRLİK)-İMAN İLİŞKİSİ; MÜMINİN YALAN SÖYLEYEMEYECEĞİ

- Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir, ona hainlik yapamaz ona yalan söylemez onu yüzüstü bırakmaz. Buhari
- Peygamberimize “Ya Resulallah! Mümin korkak olur mu?” denildi.
 - “Evet, olabilir.” buyurdu.
 - “Mümin cimri olabilir mi?” denildi.
 - “Evet, olabilir.” buyurdu.
 - “Mümin yalancı olur mu?” denildi.
- “Hayır, olmaz.” buyurdu. Muvatta

EMANET (GÜVENİLİRLİK)-İMAN İLİŞKİSİ; MÜMINİN YALAN SÖYLEYEMEYECEĞİ

- “Mümin yalan söyler mi?” sorusuna ise şu cevabı vermiştir: “Konuştuğu zaman yalan söyleyen kimse, Allah'a ve âhiret gününe (tam mânâsıyla) inanmamıştır. Kenzu'l-Ummal
- Kul, şaka da olsa yalanı terk etmediği ve haklı da olsa tartışmayı terk etmediği sürece tam anlamıyla mümin olmaz. Ahmed b. Hanbel, Müsned
- Bizi aldatan, bizden değildir. Müslim

DOĞRULUĞUN ÖNEMİ VE MÜKAFATI

- Seni Őüphelendireni bırak, Őüphelendirmeyene bak. Çünkü **doğruluk** kalbin (tereddütsüz biçimde) huzura ermesidir. Yalan ise Őüpheden ibarettir. Tirmizi
- Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk (insanı) iyiliğe, iyilik de cennete götürür. KiŐi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında 'doğru/sıddîk' olarak tescillenir. Yalandan sakının! Çünkü yalan (insanı) kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. KiŐi devamlı yalan söyler, yalan peŐinde koŐarsa Allah katında 'yalancı/kezzâb' olarak tescillenir. Müslim

DOĞRULUĞUN ÖNEMİ VE MÜKAFATI

- Bana kendi adınıza altı Őeyin güvencesini verin, ben de size **cennetin güvencesini** vereyim: KonuŐtuĐunuzda doğru söyleyin, söz verdiğinizde sözünüzü tutun, size (bir Şey) emanet edildiğinde ona riayet edin, iffetinizi koruyun, gözlerinizi (bakılması yasak olandan) sakının ve ellerinizi (haramdan) çekin.
Müsned, Ahmed b. Hanbel

DOĞRULUĞUN ÖNEMİ VE MÜKAFATI

- Doğruluğa yöneliniz. Doğrulukta helak olacağını görerseniz de yine gerçek kurtuluş doğruluktadır. İbn Ebi Dünya
- Sana güvenen kişiye emanetini yerine getir. Sana ihanet edene ihanet etme. Ebu Davud
- İnsanlardan ilk kaldırılacak şey emanettir. Son kalacak şey ise namazdır. Nice namaz kılanlar vardır ki onlarda bir hayır yoktur. Beyhaki

DOĞRULUĞUN ÖNEMİ VE MÜKAFATI

- Üç şey arş-ı âlâya yapışarak Allah'a sığınır: Rahim (akrabalık) "Allah'ım! Bağlarımın kırılıp kopmasından sana sığınırım." der, emanet "Allah'ım! Bana hiyanet olunmasından sana sığınırım." der, nimet "(Sana şükredecekleri yerde, küfretmelerinden) sana sığınırım." der.
Bezzar
- Emanet (güvenilirlik) zenginliktir. Kudai

YALANIN ÇİRKİNLİĞİ VE EN BÜYÜK GÜNAHLARDAN OLUŞU

- Sevgili Peygamberimize (s.a.v) göre en çirkin huy yalandı ve yanında birisi yalan söylerse o kişinin tövbe ettiğini anlayana kadar içinde bir rahatsızlık hissederdi. Tirmizi
- Resûlullah (sav) Kur'an'ın da putlarla birlikte zikrederek men ettiği yalan şahitliği, Allah'a şirk koşmaya denk tutmuştur. Ebu Davud
- Yazıklar olsun insanları güldürmek için söz söyleyip yalan konuşana! Yazıklar olsun! Yazıklar olsun! Ebu Davud

YALANIN ÇİRKİNLİĞİ VE EN BÜYÜK GÜNAHLARDAN OLUŞU

- Sevgili Peygamberimiz, büyük günahların en ağırını sayarken Allah'a şirk koşmayı ve anne-babaya itaatsizliği zikrettikten sonra birden doğrularak, “İyi dinleyin bir de yalan söylemek ve yalan şahitlik yapmaktır.” buyurmuştur. Bu sözü o kadar çok tekrarlamıştır ki, orada bulunan sahâbîlerden biri, Allah Resûlü'nün (sav) neredeyse hiç susmayacağını zannetmiştir. Buhari

YALANIN ÇİRKİNLİĞİ VE EN BÜYÜK GÜNAHLARDAN OLUŞU

- Bir konuda seni tasdik ettiği (sana inandığı) hâlde kardeşine yalan söylemen ne kadar büyük bir ihanettir! Ebu Davud
- Emaneti olmayanın imanı yoktur. Söz tutmayanın dini yoktur. Muhammed'in nefsi kudret elinde olana yemin olsun ki kişinin dili istikamet üzere olmadıkça dini istikamet üzere olmaz. Kalbi istikamet üzere olmadıkça da dili istikamet üzere olmaz. Taberani

YALANIN ÇİRKİNLİĞİ VE EN BÜYÜK GÜNAHLARDAN OLUŞU

- **Münafığın alâmeti üçtür: Söz söylediği zaman yalan söyler, vaad ettiği vakit sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder. Namaz kılıp oruç tutsa ve Müslüman olduğunu iddia etse bile. Müslim**
- **Resulullah (s.a.s.), müminin saf ve kerem sahibi olduğunu, münafığın ise (daima) aldatıcı, alçak ve cimri olduğunu bildirmiştir. Tirmizi**

YALANIN ÇİRKİNLİĞİ VE EN BÜYÜK GÜNAHLARDAN OLUŞU

- Resulullah'ın yanında oturduğumuz bir sırada yukarı mahalleden bir adam gelerek,
 - “Ya Resulallah! Bu dinde en zor ve en kolay şey nedir, bana söyler misin?” dedi.
 - “En kolayı, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in, Allah'ın kulu ve Resülü olduğuna şehadet etmen, en zoru da emanettir. Çünkü emaneti olmayanın dini yoktur. Onun ne kıldığı namaz kabul olunur ne de verdiği zekât.” buyurdu. Bezzar

YALANIN ÇİRKİNLİĞİ VE EN BÜYÜK GÜNAHLARDAN OLUŞU

- Dikkat edin, size cennet ehlini haber veriyorum; her zayıf olan ve her mütevazı olan kimsedir. O kimse Allah üzerine yemin etse, Allah onu yemininde muhakkak gerçek çıkarır. Yine dikkat edin, size ateş ehlini haber veriyorum; her katı yürekli, her hilekâr aldatıcı, her ululuk taslayandır. Buhari
- Hz. Ömer (r.a) buyurdu ki: Kişinin namazı ve orucu seni aldatmasın. İsteyen oruç tutar isteyen namaz kılar fakat emaneti olmayanın dini yoktur. Abdurrezzak

YALANIN ÇİRKİNLİĞİ VE EN BÜYÜK GÜNAHLARDAN OLUŞU

- Emanet rızkı çeker. Hıyanet fakirliği çeker. Kudai
- Yalan kıyamet günü yalancıların yüzlerini kapkara yapar. İbn Hibban
- Bir mümine zarar veren veya onu aldatan mel'undur (Allah'ın rahmetinden uzak kalır). Tirmizi
- Malındaki kusuru açıklamadan satan kimseler Allah Teala'nın gazabına uğrarlar ve melekler tarafından lânetlenirler. İbn Mace

GÜVEN

- Hz. Peygamber (s) bir hadiste “*Müslüman elinden ve dilinden Müslümanların selamet buldukları kişidir.*” buyurarak müslümanların diğer din kardeşlerine karşı güven tesis etmeleri gerektiğine işaret etmektedir. Tirmizî, İman 12
- Yine Hz. Peygamber “*Emaneti olmayanın imanı da yoktur.*” buyurarak emanete riayet etmeyen ve emanetin hakkını görüp gözetmeyen kimsenin imanının tam ve kamil olmadığını belirtmiştir. Ahmed b. Hanbel, *Musned*, III, 135

**MUHABBET ve
KARDEŐLİKLE İLGİLİ
HADİSLER**

MUHABBET-İMAN İLİŞKİSİ

- *“Müminler ancak kardeştirler.”* 49-Hucurat-10
- *“Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiği şeyi din kardeşi için de sevip arzu etmedikçe iman etmiş olmaz.”* buyurarak tam ve kâmil manada iman etmenin bir şartının, bu derece bir din kardeşliği olduğunu belirtmiştir.
Buhârî, İman 6; Muslim, İman 71
- *“Büyüklerimize hürmet göstermeyen, küçüklerimize de merhamet etmeyen kimse bizden değildir.”* Tirmizî, Birr, 15

MUHABBET-İMAN İLİŞKİSİ

- İmanın en güçlü bağı, Allah için sevmek ve Allah için buğz etmektir (sevmemektir). Ebû Dâvûd, Sünnet, 15
- İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size yaptığınızda birbirinizi seveceğiniz bir iş haber vereyim mi? Aranızda selamlaşmayı yayınız. Müslim, İman, 93

MÜMİNLERİN BİRBİRİNE YAKINLIĞI

- *“Bütün müminleri birbirlerine merhamette, muhabbette, lütufta ve yardımlaşma hususlarında sanki bir vücut gibi görürsün. O vücudun bir organı hastalanınca, vücudun diğer kısımları, birbirlerini uykusuz kalarak ve ateşi yükselmek suretiyle hasta organın acısına ortak olmaya çağırırlar.”* Buhârî, Edeb 27
- Resûlullah (s) *“Müminin mümine bağlılığı, taşları birbirine kenetleyen duvar gibidir”* buyurmuş, sonra iki elinin parmaklarını birbirine geçirmiştir. Buhârî, Salat 88

MÜMİNLERİN BİRBİRİNE YAKINLIĞI

- *“Birbirinize hasedlik etmeyin. Müşteri kızıştırmayın. Birbirinize buğz etmeyin. Birbirinize sırt çevirmeyin. Biriniz diğerinin pazarlığı üzerine satış yapmasın. Ey Allah'ın kulları, kardeş olunuz! Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez; onu yardımsız bırakmaz; onu küçük görmez. Üç defa kalbine işaret ederek, Takva şuradadır. Kişiye kötülük namına müslüman kardeşini küçük görmesi kâfidir. Müslümanın kanı, malı ve onuru müslümana haramdır.” Muslim, Birr ve Sıla 32*

MÜMİNLERİN BİRBİRİNE YAKINLIĞI

- *“Mümin müminin aynasıdır ve mümin, mü'minin kardeşidir. Onun geçimini muhafaza eder ve onu arkadan da çepeçevre sarıp (tehlike ve zararlardan) korur.”* Ebû Dâvûd, Edeb 56
- Resûlullah (s) sahabilere *“Size oruçtan da, namazdan da ve sadakadan da daha faziletli olan bir amel haber vereyim mi?”* demiş. Onlar da: Evet ya Resûlullah deyince Resûlullah: *“İki kişinin arasını düzeltmektir. İki kişinin arasını açmak (ise usturanın kılı kazıdığı gibi dini kökünden söken) bir kazıyıcıdır.”* buyurmuştur. Ebû Dâvûd, Edeb 57

MÜMİNLERİN BİRBİRİNE YAKINLIĞI

- Hz. Peygamber (s) “*Her kim bir müslümanı dünya sıkıntılarının birinden kurtarırsa Allah (cc) da onu kıyamet gününde bir sıkıntıdan kurtarır. Kim darda kalan bir kimseye kolaylık gösterirse Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık ihsan eder. Kim bir müslümanın ayıbını örterse Allah da dünya ve âhirette, onun ayıbını örter. Kul (din) kardeşinin yardımında oldukça Allah da o kulun yardımındadır.*” buyurarak müslümanları birbirleriyle ilgilenmeye teşvik etmektedir. Ebû Dâvûd, Edeb 60; Muslim, Zikr ve Dua 38

MÜSLÜMANLARIN KARŞILIKLI HAKLARI

- “Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı altıdır: Karşılaştığın zaman selâm ver, seni dâvet ederse git, senden nasihat isterse nasihat et, aksırınca Allah’a hamdederse yerhamukellah de, hastalandığında onu ziyaret et, öldüğü zaman cenazesinin ardından git.” Müslim, Selâm 5.
- “El sıkışın içinizdeki kin gitsin, birbirinize hediyeler verin sevginiz artsın ve düşmanlıklar yok olsun.” Muvatta’, Hüsnü’l-hulk, 4.

TOPLUMSAL BÜTÜNLÜĞÜN ÖNEMİ

- *“Size cemaati tavsiye ederim, ayrılıktan da sakının, zira şeytan iki kişiden uzak durur. Cennetin ortasını isteyen cemaattan ayrılmasın.”* Tirmizî, Fiten 7
- *“Allah (cc) ümmetimi dalâlet üzere toplamaz. Allah’ın (cc) eli cemaatledir.»* Tirmizî, Fiten 7
- *“Üç kişinin bulunduğu köy veya çölde cemaatle namaz kılınmazsa şeytan onları hâkimiyeti altına alır. Cemaatle namazı terk etmeyin çünkü sürüden ayrılanı kurt kapar.”* Nesaî, İmamet 48

DİN NASİHATTIR, SAMİMİYETTİR

- “*Din, Allah’a (cc), Resulüne, Müslümanların Yöneticilerine Ve Tüm Müslümanlara karşı NASİHATTIR (samimiyettir, hayırhahlıktır).*” Muslim, İman 95
- Tüm müslümanlara hayırhah olmak, onlara şefkatli olmak, yararlı olacak şeyler yapmak, din ve dünyalarına faydalı olan şeyleri kendilerine göstermek, kusurlarını görmezden gelmek, yardımlarına koşmak, zararlarını gidermek, iyiliği emir kötülüğü nehyetmek, büyüklerine hürmet, küçüklerine şefkatde bulunmak, aldatmamak, eziyet etmemek, kendisi için istediğini onlar için de istemek, kendisi için çirkin gördüğü şeyi onlar için de çirkin görmektir. İbn Hacer, *Fethu’l-Bâri*, I, 138

**SOSYAL
SORUMLULUKLA
İLGİLİ HADİSLER**

SOSYAL YARDIMLAŞMA

- “*Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin.*” ayeti ile iyilik yapmada öncelik verilecek gruplara işaret edilmiştir. 4-Nisa-36
- Mâun süresinde “*(Dini yalanlayanı gördün mü?) İşte o, öksüzü iter, kakar. Yoksulu doyurmaya önayak olmaz. (Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki)....ve ufacık bir yardımı bile yapmazlar.*” ayetleriyle yardımlaşmadan kaçınmak ağır bir şekilde kötü gösterilmiştir. 107-Maun-7

SOSYAL SORUMLULUK

- Hz. Hatice (r), Peygamber Efendimiz (s) vahyin gelişinin ilk zamanlarında heyecanlanarak eve dönünce: “Allah'a (cc) yemin ederim ki, Allah hiçbir vakit seni utandırmaz. **Çünkü sen akrabana bakarsın, işini görmekten âciz olanların yardımına koşarsın, fakire verir, kimsenin kazandıramıyacağını kazandırırısın, misafiri ağırlarsın, başa gelen sıkıntılı olaylarda halka yardım edersin**” diyerek Hz. Peygamber'in toplumsal dayanışma hususunda ne derece hassas olduğunu net bir şekilde açıklamıştır. Buhârî, Bed'u'l-Vahy, 1

SOSYAL YARDIMLAŞMA

- *“Aç olanı doyurun, hastayı ziyaret edin, esirin esirlik bağlarını çözün” Buhârî, İyâdetu’l-Marîz*
- *“Dul kadınların ve fakirlerin nafakalarını kazanmaya koőan müslümân kimse, Allah yolunda savaőan mücâhid gibidir, yâhud gece namâzlı, gündüz oruçlu âbid kimse gibidir.” Buhârî, Nafakat 1*

SOSYAL YARDIMLAŞMA

- “Şüphesiz Allah (cc) kıyamet gününde: Ey âdemoğlu, Ben hasta oldum da, sen beni ziyaret etmedin diyecek. Âdemoğlu: Yâ Rabbi, Ben seni nasıl ziyaret edebilirim. Sen âlemlerin Rabbisin cevabını verecek. Allah Teâlâ Hazretleri: Bilmez miydin ki, filân kulum hasta oldu. Sen onu ziyaret etmedin. Bilmez miydin ki, onu ziyaret etseydin, beni onun yanında bulurdun, buyuracak. Ey âdemoğlu! Senden yiyecek istedim; beni doyurmadın diyecek. Âdemoğlu: Yâ Rabbi! Seni nasıl doyurabilirim ki! Sen âlemlerin Rabbisin diyecek. Allah Teâlâ Hazretleri: Bilmez misin ki, filân kulum senden yiyecek istedi, sen onu doyurmadın. Bilmez miydin ki, onu doyurmuş olsan; bunu benim katımda bulacaktın buyuracak.” Muslim, Birr ve Sıla 43

YAYGIN SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI

- İslam iktisadında, üretime ve kazanca katılmıyanlar ile katıldıkları halde gelirleri normal giderlerini karşılamayan insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere 'yeniden paylaşım' gerçekleştirilir. "Nafaka, zekat, sadaka, vakıf, diyet dayanışması, karz-ı hasen (faizsiz kredi), mal veya menfaat bağıışı, miras ve gerektiğinde vergi" yeniden paylaşımın önemli ve geleneksel araçlarıdır.
- Tarihin kaydettiği en geniş sosyal yardım teşkilatı İslâm medeniyetinin eseridir. **Vakıflar**, imaretler ve diğer hayır tesislerinden oluşan bu teşkilat, tarihi süreç içinde eğitim, sağlık, fakirlerin ihtiyaçlarının giderilmesi, cami-mescid yapımı ve tamiri; din görevlilerinin maaşı gibi hizmetlerin finansmanını üstlenmiştir. Bu önemli kamu hizmetleri vakıflarca karşılanınca, devletin daha az vergi ile ülkeyi yönetme ve denetime ağırlık verme imkânı doğmuştur...

ZEKAT KURUMU

- Yine İslâm'a özgü zekât müessesesi de, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan yoksul kesimin mesken problemi dâhil, tüm sıkıntılarına cevap verebilecek güçtedir. Toplumda zengin sayılan kesimin nakit para, altın, gümüş, döviz ve ticaret amacıyla elde bulunan bütün mal varlığına kırkta bir; tarım ürünlerine onda bir, sulama ve gübreleme yapılan yerlerde yirmide bir, madenlerde beşte bir; koyun, keçi, sığır ve deve cinsinde belirli oranlarda zekat yükümlülüğü yoksullar ve ihtiyaç sahipleri için önemli bir sosyal güvencedir...

DENGELİ GELİR DAĞILIMI İÇİN İNFAK

- Adil gelir dağılımı yani servet ve mülkiyetin yaygınlaştırılması “İslâm iktisadı”nın en önemli hedeflerinden biridir: “Ta ki, bu servet içinizde sadece zenginler arasında dönüp dolaşan bir iktidar vesilesi olmasın” (Haşr, 59/7).
- Günümüzde dünya çapında ve her bir ülkenin özelinde ciddi bir gelir eşitsizliği söz konusudur. Dünyanın %20lik bir kesimi, dünyadaki toplam gelirin %82.7’sine sahiptir. Kalan %80 ise %17.3’üne sahiptir. Dünyadaki en zengin 225 kişinin toplam mal varlığı 1 trilyon dolar iken, yer yüzünde herkese sağlıklı besin için gereken para 95 milyar dolardır. 1.2 milyar insanın günlük geliri 1 doların altındadır. Bu vahim görüntü, seküler iktisatın da gündemindedir ancak etkin bir çözüm önerisi sunulamamaktadır. Tabakoğlu, Ahmet, “İktisat Öznesi olarak İnsan”, *Sabahattin Zaim İslam ve Ekonomi Sempozyumu II-III*, s. 41-52

İNFAKLA İLGİLİ ESASLAR

- İnfâkın insanın gücünün yettiği kadar da olsa yapılması ve miktarın küçümsenmemesi
- Yardıma kişinin önce yakın çevresinden başlaması, daha sonra gitgide genişleyen daireler halinde ihtiyaç sahiplerine yardımın uzanması
- *“Veren el üstündür. Yedirip içirmeye geçimini üstlendiğin kimselerden başla; annen, baban, erkek ve kız kardeşlerin... Sonra yakınlık durumuna göre devam et.” Nesaî, Zekat 51*

SILA-I RAHİM (AKRABALARI GÖZETMEK)

- Peygamber “*Kimi rızkının genişletilmesi ve ömrünün uzatılması sevindirirse, akrabasına iyilik yapsın.*” Buhârî, Buyû’ 13
- “Allah (cc) buyurdu ki: “*Ben Rahmanım, o (akrabalık) da rahimdir. Ona kendi ismimden bir isim verdim. Kim ona iyilik yaparsa, ben de ona iyilik yaparım, kim ona iyilik yapmayı terk ederse ben de ona iyiliği terk ederim.*” Tirmizî, Birr ve Sıla 9
- “*Akrabalık ilişkisini kesen, cennete giremez.*” Buhârî, Edeb 11

SILA-I RAHİM

- *“Sıla-i rahim yapan kimse, (akrabasından gördüğü iyiliğe) karşılık veren kimse değildir. O, akrabası kendisine iyiliği kestiği zaman (bile) onlara iyilik yapandır.”* Buhârî, Edeb 15
- bir adam Hz. Peygamber'e (s), sadakaların hangisi daha faziletlidir, diye sormuş, Hz. Peygamber de *“Hırçın akrabaya (verileni)”* buyurmuştur. Dârimi, Zekat 38

KOMŞU HAKKI

- *“Komşusu aç iken, kendisi tok olan (gerçek) mümin değildir.” Buhârî, el-Edebu'l-Mufred Hadis no:112*
- *“Cibril, komşu hakkında o kadar tavsiyede bulundu ki sonunda (kendi kendime) onu mirasçı kılacak, dedim” Muslim, Birr 140*
- *“Bir çorba yaptığın zaman suyunu çoğalt ve çorbandan bir avucunu komşularına ver.” İbn Mâce, Et'ime 58*

VAKIF

- İslamda toplumsal dayanışmayı temin eden bir başka mekanizma vakıf müessesesidir. Bir infâk modeli olarak vakıf, Hz. Peygamber (s) tarafından Hz. Ömer'e tavsiye edilmiş ve usul ve esasları da açıklanmıştır. Daha sonra İslam medeniyetinin çok önemli bir parçası olarak işlevini sürdüren vakıf kurumu, toplumsal yardımlaşma ve dayanışma adına önemli misyonlar üstlenmiştir. Vakıf kurumunun temelinde sadaka-i câriye denilen, ölümden sonra da sevap getirmeye devam eden bir hayır anlayışı yatmaktadır.
- VAKIF: “bir malın mâliki tarafından dinî, içtimaî ve hayrî bir gayeye ebediyen tahsisi” DİA

VAKIF

- Vakfın diğer infak çeşitleri arasında taşıdığı özel önem, bir toplumsal yardımlaşma mekanizması olarak sahip olduğu **sistematiik yapıdan** kaynaklanmaktadır. şöyle ki, diğer infak türleri geçici bir karaktere sahipken vakıf müessesinde belli bir amaca adanmış sabit bir mal varlığı, sürekli bir şekilde topluma o alanda hizmet etmeye kendi kendini finanse edebilecek bir şekilde ayarlanarak adanmaktadır.
- Vakıfların kalkınmaya etkisi için bkz. Zajimovic, Senajid, “*Sivil toplum Hareketinin ve Yeni Vakıf Anlayışının İslam Dünyasına Maddi- Manevi Sağlayabileceği Katkılar*”, “Dünya Vakıflar Konferansı” içinde, Vakıflar Genel Müdürlüğu Yayınları, Ankara 2014

ASRI SAADETTE VAKIF UYGULAMALARI

- Hz. Osman Resûlullah'ın yol göstermesiyle Medine'deki Rûme Kuyusu'nu satın alıp bütün müslümanların yararına tahsis etmiştir. Tirmizî, Menâkıb 19
- Hz. Ömer, Resûlullah zamanında kendi öz malı olan bir hurmalığı sadaka yapmak kararını vermişti. Bu kararı üzerine: Yâ Rasûlallah! Ben gözümde en güzel ve kıymetli bir hurmalığa sahip bulunuyorum. Hâlis kazancım olan bu malımı sadaka yapmak istedim, dedi. Peygamber (s) de: “Sen bu malın kökünü sadaka (yâni vakıf) yap. Artık o satılmaz, hibe edilmez, mîrâs olunmaz; fakat onun mahsûlü infâk olunur (ihtiyâç sâhiplerine yedirilir)” buyurdu. Buhari, Vasaya, 23
- Resulullah (sav) ve sahabe (ra) vakıf yapmıştır.

İHTİYAÇ ZAMANINDA PAYLAŞMAK

- Hz. Peygamber geçim zorluğu olan bir sene ashabına kurban etlerini saklamamalarını ve dağıtmalarını emretmiştir: *“Sizlerden her kim kurban keserse, bayramın üçüncü gecesinden sonra evinde kurban etinden birşey bulunduğu hâlde sabahlamasın.”* Ertesi sene gelince sahâbîler: *Yâ Rasûlallah! (Kurban etlerini) geçen sene yaptığımız gibi mi dağıtacağız?* diye sordular. Resûlullah şöyle cevâb verdi: *“Bu yıl kendiniz yiyiniz, başkalarına yediriniz ve ailenize azık ediniz. Çünkü geçen sene insanlar arasında geçim zorluğu vardı. Bu sebeple ben o sene insanlara yardım etmenizi istedim.”* Buhârî, Udhiye 16

İHTİYAÇ ZAMANINDA PAYLAŞMAK

- Peygamber Efendimiz (sav) ihtiyaç zamanlarında toplum fertleri arasında paylaşma duygusunun gelişmesini arzulamış, bu yönde teşvik olarak Eş'ariler hakkında şu sözleri söylemiştir: *“Eş'ariler savaşta yiyecekleri biter veya Medine'deki aile efradının yiyecekleri azalırsa, ellerindeki yiyeceği bir elbisenin içine toplar, sonra onu aralarında bir kabın içinde eşit olarak paylaşırlar. Onlar bendendir, ben de onlardanım”* Muslim, Fadailu's-Sahabe 167

İHTİYAÇ ZAMANINDA PAYLAŞMAK

- Peygamber Efendimiz (sav) yine bir ihtiyaç zamanında ashabı arasında paylaşmayı emretmiştir. Sahabenin aktardığına göre, Resûlullah (s) ile bir seferde iken bir adam devesinin üzerinde geldi ve onu sağa sola çevirmeye başladı. Bunun üzerine Resûlullah (s): *“Kimin yanında fazla binek varsa onu bineği olmayana versin. Kimin yanında fazla yiyecek varsa onu yiyeceği olmayana versin”* buyurdu. **Öyle oldu ki hiç birimizin (sahip olduğu) fazla malda hiç bir hakkının olmadığını sandık.** Ebû Dâvûd, Zekat 32

İHTİYAÇ ZAMANINDA PAYLAŞMAK

- Resûlullah'ın (s) yanına bir gün Mudar kabilesinden bir gurup insan elbiseleri yok, ayakları çıplak bir vaziyette geldiler. Resûlullah (s) bunların bu ihtiyaçlı hallerini görünce yüzünün rengi değişti. İçeri girdi sonra çıktı Bilal'e ezan okumasını emretti, kamet getirilip namaz kılındı. Sonra bir konuşma yaptı ve şu ayetleri okudu: *“Ey insanlar sizi tek bir nefisten yaratan, ondan eşini yaratan ve her ikisinden birçok erkek ve kadın türetip yayan Rabbinizden korkup sakının. Her şeyi kendisinden istediğiniz Allah'ın azabından korkun ve akrabalık bağlarını gözetin. Çünkü O, sizin üzerinizde görüp gözeticidir.”...*

İHTİYAÇ ZAMANINDA PAYLAŞMAK

- ...ve “Allah’ın azabından korunmaya çalışın herkes yarın için ne hazırladığına bir baksın.” Bunun üzerine insanlar dinarlarından, dirhemlerinden, elbiselerinden, buğday ve hurmasından bir hurma kadar bile olsa sadaka verdiler. Ensar’dan bir kimse zor taşıdığı bir sepet hurmayla geldi, diğer insanlar da bunu takip ederek bir şeyler getirdiler, getirilen yiyecek ve giyecekler iki yığın oldu. Resûlullah’ın (s) yüzü güldü ve sevinçten parladı. Muslim, Zekat 69

KARDEŞLİK KURMA

- Muhacirler Medine'ye hicret ettiklerinde ellerinde avuçlarında hiçbir Şey yoktu. Çünkü mal varlıklarını Mekke'de bırakmıŐlardı. İŞte böyle zorlu bir dönemde Hz. Peygamber (s) muhacirler ile ensar arasında muâhât (kardeşlik) tesis etmek suretiyle ensarı muhacirlerin yardımına seferber etmiştir. Toplumsal dayanıŐmanın bir zirvesi olarak görülebilecek bu uygulama neticesinde ensar herŐeylerini yarı yarıya muhacirlerle paylaşmak istemiŐtir. Ancak Hz. Peygamber (s) mülkiyeti ensarda kalmak üzere muhacirlerin emekleri karŐılığında ürüne ortak olabileceklerini bildirerek birlikte çalıŐılıp elde edilen kazanç paylaŐılmıŐtır. Bu durum müslümanlar zenginleŐene kadar devam etmiştir. Algül, Hüseyin, "Muâhât", DİA, XXX, 308

KARDEŞLİK KURMA

- Resûlullah (s), Medîne'ye gelince Muhâcirler kendisine gelerek; “Ey Allah’ın Rasûlü!” dediler; “Aralarına girip misafir olduğumuz bu Ensâr kardeşlerimiz kadar çok olan şeyden bol bol dağıtan, azı da en iyi şekilde taksim eden bir toplum hiç görmedik. Sıkıntılarımızı giderdiler, mutluluklarına bizi ortak ettiler. Tüm sevapları alıp götüreceklerinden korktuk.” Bunun üzerine Resûlullah (s) şöyle buyurdu: “*Hayır öyle değil, Siz onlar için dua ettiğiniz ve bu iyilikler için onlara teşekkür ettiğiniz sürece onlara karşı vazifenizi yapmış olursunuz.*” Tirmizî, Sıfatu’l-Kiyâme ve’r-Rekâik ve’l-Vera’ 44

MÜSLÜMANLARIN KARDEŞLİĞİ

- Cenabı Hak, Ensarın Muhacirleri kendi nefislerine tercih etmelerinden övgüyle söz ederek bunu tüm müminlere örnek olarak göstermektedir: *“Onlardan (muhacirlerden) önce o yurda (Medine’ye) yerleşmiş ve imanı da gönüllerine yerleştirmiş olanlar, hicret edenleri severler. Onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri son derece ihtiyaç içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir”* 59-Haşr-9

SOSYAL GÜVENLİK

- İslam'da sosyal güvenlik, yani, toplumdaki ihtiyaç sahibi fertlerin korunması ve gerekli yardımın yapılması, yukarıda uzunca bahsi geçen çeşitli infâk ve içtimai dayanışma mekanizmalarıyla sağlanmıştır. Müslüman topluma emredilen kardeşlik ilkesi, paylaşma, sııai rahim, komşuluk, yetim ve dullara sahip çıkma, infâk gibi kurumlar yoluyla toplumun tüm kesimleri sosyal güvenlik kapsamına girmiş, toplumun her bir ferdi kendi gücü nispetinde bu sorumluluğu üstlenmiştir.